

LISTA PATRON DE AVES DE GALICIA I

Carlos Pedreira López

José Manuel Penas Patiño

Á vista do incremento afortunado que está a tomar a ornitoloxía e a bioloxía en xeral en Galicia, e ante a aparición de todo tipo de traballos en lingua galega; pretendemos con esta publicación adiantarnos a unha posible utilización de nomes erróneos (neoloxismos innecesarios, hiperenxebrismos, castelanismos, lusismos, etc.), facilitando unha lista de vocablos que sexan o máis axeitados no campo da nomenclatura galega das aves.

Este desexo é consecuencia do convencemento a que chegamos a través das investigacións realizadas neste campo, froito de varios anos de traballo, de que a pesar da enorme riqueza léxica ornitolóxica, paradóxicamente sucede que non existe, coma noutros campos da nosa cultura, un estudio serio profundo, nin o intento dunha unificación. Esta falta nótase aínda máis agora, dado o realce que están a tomar estes traballos e a que a bibliografía que hai actualmente fai xeralmente uso dunha terminoloxía particular, incompleta, moitas veces non moi axeitada e localista; cando non bota man de termos casteláns pra designar algunhas aves que teñen nomes dabondo na nosa fala; e o que é peor, a maior parte das veces non identifican ou o fan erróneamente o binomio nome-especie de ave (significante-significado).

Con anterioridade a este traballo colaboramos en dúas publicacións, *Gran Enciclopedia Gallega* e *El Libro de la Fauna Ibérica*, nas que aparecen denominacións galegas de aves, algunhas das cales modificamos agora e vis-

ta de novos datos que acreditan unha maior extensión xeográfica e número de falantes dalgún termo. Por esto ó seren correxidos nesta lista patrón pasan a ter un valor secundario. Tamén nas mesmas publicacións queremos sinalar a existencia de erros tipográficos e de valoración dentro dos nomes que poden darse a cada ave. Coidamos que este artigo deixará as cousas no seu punto.

Consideraremos neste traballo dous aspectos, o puramente lingüístico e o biolóxico.

No tocante ó lingüístico queremos facer notar que o uso dunha terminoloxía binaria (xénero-especie) é absolutamente imprescindible nun traballo zoolóxico, pra precisar esactamente de que se fala. Necesitados por tanto desta terminoloxía binaria, na que existe na fala popular o primeiro dos termos (xénero) xeralmente e que o segundo (especie) aparece unhas veces, e outras non; queremos xustificificar a creación deste nos casos en que non existe, esplicando os criterios seguidos prá súa creación.

O primeiro basase na existencia dalgúns específicos auténticamente populares, que podemos empregar con outros xenéricos de aves que teñen as mesmas características que aquelas a quen foi aplicado; cristado, leonado, real, albar, etc. Cando esto non é posible é cando recurrimos ó segundo criterio. Consiste éste en buscar un específico que responda a algunha característica biolóxica do animal (rasgos máis distintivos, canto, hábitat, comportamento, etc.), pero sempre elexindo aquelas máis notables e fáciles de ouservar no campo.

No tocante á bioloxía diremos que anque poda verse este traballo coma eminentemente lingüístico, a língua é, sen dúbida, unha das ferramentas a usar nos traballos de campo e de divulgación, que entra dentro da necesidade vital da terminoloxía específica de calquera profesión con relación ás demáis. Tan evidente é isto que, biólogos tan sonados coma Bernis, Santos Junior, Jonch Cuspínosa e outros non dudaron en abordar este problema recollendo material lingüístico e facendo publicacións del en revistas

biolóxicas especializadas.

O método de traballo consistiu na recollida de material, realizada de dous xeitos que chamaremos de primeira man e de segunda man. Son de primeira man os conseguidos directamente por nós a través de enquisas verbales e por escrito, ou suministradas amablemente por persoas relacionadas coa ornitoxía. Son de segunda man aquelas denominacións recollidas de bibliografía, ás que lles concedemos xeralmente menor valor como identificadoras de nome-especie de ave, motivado esto por erros dabondo nesta relación.

Como resultado das enquisas realizadas verbalmente (máis do 90% dos datos foron recollidos persoalmente deste xeito) podemos agrupá-las aves da nosa terra en tres categorías, según o grado de coñecemento que delas se teña. Así, no primeiro grupo englobámo-las aves máis comúns e nas que non hai ningunha dúbida en canto á identificación da ave co nome dado. No segundo grupo metímo las aves que por calquera característica (conducta re-traída, cores nos rechamantes, escasa densidade, localización xeográfica moi determinada, etc.) ou non teñen nome ou teñen unha morea deles, normalmente de familias léxicas distintas debido a que son denominacións puramente locais, de ámbito xeográfico moi reducido e illa deas entre si. E precisamente este segundo grupo o que ten unha maior variedade, e por tanto dificultade á hora de elixir unha denominación.

No terceiro grupo incluímos aquelas especies de aves de aparición esporádica, normalmente rarísimas de ver; que, ou non teñen ningún nome ou son mal chamadas co doutras especies parecidas coas que son confundidas.

Pra non facer sumamente longo o presente traballo dividímo-lo en dúas partes, publicando nesta ocasión a relación de familias de aves que corresponden ó primeiro grupo, continuando no próximo número cos outros dous.

Por último queremos facer constar que somos cons-
centes que no presente traballo pode haber desacertos,
así como que pode ser discutido; polo que sómo-los pri-
meiros en non consideralo como algo totalmente definiti-
vo; pero, si como unha base de partida.

RELACION DOS NOMES

<u>Nome científico</u>	<u>Nome galego</u>
Podicipedidae	
<i>Podiceps cristatus</i>	Somorgullo cristado
<i>Podiceps ruficollis</i> ..	Somorgullo pequeno
<i>Podiceps nigricollis</i> ..	Somorgullo orelleiro
<i>Podiceps griseigena</i> ..	Somorgullo cincento
<i>Podiceps auritus</i> ..	Somorgullo real
Phalacrocoracidae	
<i>Phalacrocorax aristotelis</i>	Corvo mariño cristado
<i>Phalacrocorax carbo</i>	Corvo mariño real
Ardeidade	
<i>Ardea cinerea</i>	Garza real
<i>Ardea purpurea</i>	Garza imperial
<i>Egretta garzeta</i>	Garza albar
<i>Ardeola ralloides</i>	Garza marela
<i>Bubulcus ibis</i>	Garza mediana
<i>Nycticorax nycticorax</i>	Garza denoiteira
<i>Ixobrychus minutus</i>	Garza pequena
<i>Rotaurus stellaris</i>	Boi
Ciconiidae	
<i>Ciconia ciconia</i>	Cigöña común

<i>Ciconia nigra</i>	Cigõna negra
<i>Phoenicopterus ruber</i>	Flamíngo

Accipitridae

<i>Circaetus gallicus</i>	Aguia branca
<i>Pandion haliaetus</i>	Aguia peixeira
<i>Aquila chrysaetos</i>	Aguia real
<i>Aquila heliaca</i>	Aguia imperial
<i>Hieratus fasciatus</i>	Aguia perdiceira
<i>Hieratus pennatus</i>	Miãato ribilongo
<i>Buteo buteo</i>	Miãato comùn
<i>Pernis apivorus</i> ..	Miãato abelleiro
<i>Milvus milvus</i>	Miãato real
<i>Milvus migrans</i>	Miãato queimado
<i>Elanius caeruleus</i>	Peneireiro cincento
<i>Accipiter gentilis</i>	Azor
<i>Accipite nisus</i>	Gavilãn
<i>Neophron percnopterus</i>	Abutre branco
<i>Gyps fulvus</i> ..	Abutre leonado
<i>Aegypius monachus</i>	Abutre cincento
<i>Gypaetus babatus</i>	Cascaosos
<i>Circus cyaneus</i>	Gatafornela
<i>Circus pygargus</i> ..	Rapiãa cincenta
<i>Circus aeruginosus</i>	Rapiãa sapeira

Falconiadae

<i>Falco peregrinus</i>	Falcõn comùn
<i>Falco subbuteo</i>	Falcõn pequeno
<i>Falco rusticolus</i>	Falcõn albar
<i>Falco biarmicus</i> ..	Falcõn borní
<i>Falco columbarius</i>	Falcõn paxareiro
<i>Falco tinnunculus</i>	Lagarteiro
<i>Falco naumanni</i>	Buxarelo

Tetraonidae

<i>Tetrao urogallus</i>	Pita do monte
<i>lagopus mutus</i>	Perdiz albar

Phasianidae

<i>Alectoris rufa</i>	Perdiz rubia
<i>Alectoris chukar</i> ..	Perdiz chukar
<i>Alectoris graeca</i> ..	Perdiz grega
<i>Perdix perdix</i>	Perdiz charra
<i>Coturnix coturnix</i>	Paspallás
<i>Phasianus colchicus</i>	Faisán

Rallidae

<i>Rallus aquaticus</i> ..	Rascón de auga
<i>Crex crex</i>	Rascón de terra
<i>Porzana porzana</i>	Galiñola pinta
<i>Porzana pusilla</i>	Galiñola común
<i>Porzana parva</i>	Galiñola pequena
<i>Fulica atra</i>	Pita de auga
<i>Gallinula chloropus</i>	Piadeira común
<i>Porphirio porphirio</i>	Piadeira real

Strigidae y Tytonidae

<i>Tyto alba</i>	Curuxa común
<i>Asio flammeus</i>	Curuxa das xunqueiras
<i>Asio otus</i>	Mou
<i>Otus scops</i>	Moucho das orellas
<i>Athene noctua</i>	Moucho común
<i>Strix aluco</i>	Avelaiona
<i>Bubo bubo</i>	Bufo

Columbidae

<i>Columba livia</i>	Pomba brava
<i>Columba oenas</i>	Pomba zura
<i>Columba palumbus</i> ..	Pombo
<i>Streptopelia decaocto</i>	Rula turca
<i>Streptopelia turtur</i>	Rula común

Cuculidae

<i>Clamator glandarius</i>	Cuco papudo
<i>Cuculus canorus</i>	Cuco común

Caprimulgidae

<i>Caprimulgus europaeus</i>	Avenoitteira cincenta
<i>Caprimulgus ruficollis</i>	Avenoitteira papuda

Apodidae

<i>Apus apus</i>	Vencello común
<i>Apus pallidus</i>	Vencello apardado
<i>Apus melba</i>	Andurón
<i>Apus caffer</i> ..	Vencello gog
<i>Apus affinis</i>	Vencello do cu branco

Hirundinidae

<i>Riparia riparia</i> ..	Anduriña brava
<i>Hirundo daurica</i> ..	Anduriña acalugada
<i>Hirundo rupestris</i>	Anduriña dos penedos
<i>Hirundo rustica</i> ..	Anduriña común
<i>Delichon urbica</i> ..	Anduriña do cu branco

Alcedinidae

<i>Alcedo atthis</i>	Martiño peixeiro
----------------------------	------------------

Upupidae

<i>Upupa epops</i> ..	Bubela
-----------------------	--------

Picidae

<i>Dryocopus martius</i>	Peto negro
<i>Picus viridis</i>	Peto verdeal
<i>Dendrocopos major</i>	Peto real
<i>Dendrocopos medius</i>	Peto mediano
<i>Dendrocopos minor</i>	Peto pequeno
<i>Jynx torquilla</i>	Pitoformigueiro

Alaudidae

<i>Calandrella cinerea</i> ..	Calandriña común
<i>Calandrella rufescens</i>	Calandriña apincharada

<i>Melanocorypha calandra</i>	Calandra
<i>Alauda arvensis</i>	Laverca
<i>Lullula arborea</i>	Cotovia pequena
<i>Galerida cristata</i>	Cotovia dos camiños
<i>Galerida teklae</i>	Cotovia das arbres

Motacillidae

<i>Anthus trivialis</i>	Pica das arbres
<i>Anthus pratensis</i>	Pica dos prados
<i>Anthus campestris</i>	Pica papuda
<i>Anthus s. spinoletta</i>	Pica patinegra montês
<i>Anthus s. petrosus</i>	Pica patinegra mareira
<i>Motacilla a. alba</i>	Lavandeira branca
<i>Motacilla a. yarrelli</i>	Lavandeira moura
<i>Motacilla cinerea</i>	Lavandeira real
<i>Motacilla flava</i>	Lavandeira verdeal

Laniidae

<i>Lanius excubitor</i>	Picanzo real
<i>Lanius senator</i>	Picanzo rebordã
<i>Lanius collurio</i>	Picanzo bermello
<i>Lanius minor</i>	Picanzo pequeno

<i>Prunella modularis</i>	Azulenta común
<i>Prunella collaris</i>	Azulenta papuda

<i>Locustella naevia</i>	Saltón do norte
<i>Locustella luscinioides</i>	Saltón do sur
<i>Acrocephalus melanopogon</i>	Fulepa papuda
<i>Acrocephalus scirpaceus</i>	Fulepa lixeira
<i>Acrocephalus arundinaceus</i>	Fulepa grande
<i>Acrocephalus schoebenus</i>	Fulepa das xunqueiras
<i>Cisticola juncidis</i>	Picaxuncos
<i>Cettia cetti</i>	Reiseñor da auga

<i>Hippolais polyglotta</i>	Lirio marelo
<i>Hippolais pallida</i>	Lirio abulado
<i>Sylvia communis</i>	Papuxa común
<i>Sylvia borin</i>	Papuxa apardada
<i>Sylvia curruca</i>	Papuxa careta
<i>Sylvia atricapilla</i>	Papuxa das amoras
<i>Sylvia hortensis</i>	Papuxa ollobranca
<i>Sylvia melanocephala</i>	Papuxa cabecinegra
<i>Sylvia cantillans</i>	Papuxa paporrubia
<i>Sylvia conspicillata</i>	Papuxa patimarela
<i>Sylvia undata</i>	Papuxa montés
<i>Sylvia sarda</i>	Papuxa sarda
<i>Regulus regulus</i>	Estreliña dos pinos
<i>Regulus ignicapillus</i>	Estreliña riscada
<i>Phylloscopus trochilus</i>	Picafollas cantor
<i>Phylloscopus collybita</i>	Picafollas común
<i>Phylloscopus sibilatrix</i>	Picafollas asubiador
<i>Phylloscopus bonelli</i>	Picafollas abulado

Muscicapidae

<i>Muscicapa striata</i>	Papamoscas apardado
<i>Ficedula hypoleuca</i>	Papamoscas negro

Paridae

<i>Parus major</i>	Abelleiro
<i>Parus caeruleus</i>	Ferreiro
<i>Parus ater</i>	Ferreiriño común
<i>Parus palustris</i>	Ferreiriño noncalugado
<i>Aegithalos caudatus</i>	Ferreiriño rabilongo
<i>Remiz pendulinus</i>	Ferreiriño careto
<i>Parus cristatus</i>	Paxarín gaio

Troglodytidae

<i>Troglodytes troglodytes</i>	Carrizo
--------------------------------	-------	-------	-------	----	---------

Cinclidae

<i>Cinclus cinclus</i>	Merlo rieiro
------------------------	-------	-------	-------	-------	----	--------------

Embericidae

<i>Emberiza calandra</i>	Trigalla
<i>Emberiza cia</i>	Escribenta riscada
<i>Emberiza citrinella</i> ..	Escribenta real
<i>Emberiza cirulus</i> ..	Escribenta liñaceira
<i>Emberiza hortulana</i> ..	Escribenta das horas
<i>Emberiza schoeniclus</i> ..	Escribenta das canaveiras

Ploceidae

<i>Passer hispanolensis</i>	Gorrión apincharada
<i>Passer montanus</i> ..	Gorrión orelleiro
<i>Passer domesticus</i>	Gorrión común
<i>Petronia petronia</i>	Gorrión chiador
<i>Mentfringilla nivalis</i>	Gorrión albar

Sturnidae

<i>Sturnus vulgaris</i>	Estorniño pinto
<i>Sturnus unicolor</i>	Estorniño negro

Oriolidae

<i>Oriolus oriolus</i> ..	Ouriolo
---------------------------	---------

Corvidae

<i>Garrulus glandarius</i> ..	Pega marza
<i>Pica pica</i>	Pega rabilonga
<i>Cyanopica cyanus</i>	Pega azul
<i>Pyrrhocorax pyrrhocorax</i> ..	Choia biquibermella
<i>Pyrrhocorax graculus</i>	Choia biquimarela
<i>Corvus frugileus</i>	Gralla
<i>Corvus corax</i>	Corvo carnazal
<i>Corvus c. corona</i>	Corvo común
<i>Corvus c. cornix</i>	Corvo cincento
<i>Corvus monedula</i>	Corvo cereixeiro

Resume:

O presente traballo é a primeira parte dunha Lista Patrón das aves de Galicia.

Os criterios empregados na feitura da mesma son:
1. Recoller tódolos vocablos utilizados pola nosa xente.
2. Efectuar unha unificación, nomeando as especies pola voz máis espallada na Galicia.
3. Utilización dunha nomenclatura binaria, sendo o primeiro nome o popular e o segundo un intento de caracterización da ave, dado que a miúdo é empregado popularmente o mesmo nome pra varias especies do mesmo xénero.

Resumen:

El presente trabajo constituye la primera parte de un proyecto de Lista Patrón de las aves de Galicia.

Los criterios que rigieron su confección son: 1. Recoger todos los vocablos utilizados al respecto en Galicia. 2. Efectuar una unificación, nombrando las distintas especies por la voz más extendida por nuestra geografía. 3. Utilizar una nomenclatura binaria, siendo el primero el nombre popular y el segundo, un intento de caracterización del ave, dado que popularmente es corriente el empleo de un mismo vocablo para distintas especies de un mismo género.

Summary:

This paper is the first part of a Cheek List of Birds of Galicia (Spain).

This list has been made in according to the following criteria: 1. To compile all the Galician bird names used by the people. 2. To make a unification, nomina

ting each specie by the most extended name. 3. To use (Using) a binary nomenclature as following. The first name is the popular one. The second one is a intent to characterize the bird, as usually is used the same name for different species of a genus.

BIBLIOGRAFIA

- Carre Alvarellos, L. (1933).- *Diccionario Galego-Castelán*. Imp. Zincke Hnos., A Cruña.
- Crespo Pozo, J. (1963).- *Contribución a un Vocabulario Castellano-Gallego*. Madrid.
- Franco Grande, J.L. (1968).- *Diccionario Galego-Castelán*. Galaxia, Vigo.
- García, C. (1974).- *Léxico de la Comarca Compostelana*. Anexo 1 de Verba, Universidad de Santiago.
- González González, M. (1973).- *Las aves en Galicia*, Trabajo presentado no Departamento da Filoloxía Románica da Universidade de Santiago (sin publicar).
- Iglesias Iglesias, L. (1972).- *Aves de Galicia*. Archivos do Seminario de Estudos Galegos, t. 1, Santiago.
- Irmandades da Fala (1933).- *Vocabulario Castellano-Gallego*. Imp. Moret, A Cruña.
- Penas Patiño, J.M. y Pedreira López, C. (1975).- *Nomes galegos do Erithacus rubecula e do Troglodytes troglodytes*. Verba 2, pp 295-305. Universidad de Santiago. *Nomes galegos das aves do xénero "Streptopelia" e "Columba"*. Verba, 3, pp. 347-356, 1.976. *Nomes galegos das aves piciformes de Galicia*. Verba 4 (no prelo).
- Pozo Lora, R.- *Bases zoológicas para la inspección de aves*. Universidad de Córdoba.
- Rios Naceyro, F. de los (1850). *Catálogo de las aves observadas en los alrededores de Santiago y otros puntos de Galicia*. Mem. R. Ac. Ciencias, t. 1, Madrid.

Sarmiento, P. (1973).- *Catálogo de voces y frases de la lengua gallega*. Ed. de J.L. Pensado. Univ. de Sa_lamanca.

Valladares, M. (1884).- *Diccionario Gallego-Castellano*. Madrid.

WHINNOM, K. (1966).- *A Glossary of Spanish Bird-Names*. Tamesis Books Limited, London.